

**INGLIZCHADAN O'ZBEKCHAGA TARJIMA QILISHDA YUZAGA
KELADIGAN ASOSIY QIYINCHILIKLAR**

Djabborov Dilrux Zufarovich

*Sirdaryo viloyati Oqoltin tumani 9-son Maktab o'quv
ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari*

Annotatsiya. *Inglizchadan o'zbekchaga tarjima qilish jarayoni, ikkita til o'rtasidagi strukturaviy, madaniy va sintaktik farqlar tufayli bir qator qiyinchiliklarga duch keladi. Har ikki til ham turli madaniy va geografik kontekstlarda ishlatilsa-da, ularning strukturaviy va semantik farqlari tarjimonlar uchun to'siqlarni yaratadi. Ushbu maqola, ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda uchraydigan asosiy qiyinchiliklarni, jumladan lingvistik struktura, leksika, madaniy nozikliklar va idiomatik ifodalar kabi jihatlarni o'rganadi. Shuningdek, maqolada domestikatsiya va forenizatsiya kabi tarjima strategiyalarining bu qiyinchiliklarni bartaraf etishdagi roli ko'rsatilgan. Tadqiqot, har ikki tilni chuqur anglash va aniq va mazmunli tarjimalarni amalga oshirish uchun madaniy sezgirlikning zarurligini ta'kidlaydi.*

Kalit So'zlar: *Tarjima, Inglizchadan O'zbekchaga, Lingvistik Qiyinchiliklar, Madaniy Sezgirlik, Idiomatik Ifodalar, Domestikatsiya, Forenizatsiya, Sintaktik Strukturalar, Leksik Teshiklar*

Kirish

Tarjima - bu manba tilidan ma'no transferi orqali asl xabarni saqlab qolish jarayonidir. Ammo ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish, til strukturalari, leksikasi, madaniy konteksti va idiomatik ifodalari o'rtasidagi sezilarli farqlar tufayli ayniqsa qiyin bo'lishi mumkin. Ingliz va o'zbek tillari keng tarqalgan tillar bo'lsa-da, ularning tarixiy, madaniy va sintaktik xususiyatlari tarjimonlar uchun o'ziga xos to'siqlarni yaratadi. Ushbu maqola ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda uchraydigan asosiy qiyinchiliklarni tahlil qilishni maqsad qiladi va tarjima jarayoniga ta'sir etuvchi lingvistik va madaniy omillarni o'rganadi. Bundan tashqari, maqolada ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun ishlatiladigan umumiy tarjima strategiyalari va uslublari ko'rib chiqiladi.

Lingvistik va Struktural Farqlar

Ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishdagi eng katta qiyinchiliklardan biri ikki til o'rtasidagi jumla tuzilishi va grammatika qoidalaridagi farqlardir. Ingliz tili subyekt-fe'l-ob'ekt (SVO) tuzilishiga ega bo'lib, o'zbek tili esa subyekt-ob'ekt-fe'l (SOV) tuzilishiga asoslanadi. Bu, jumladan so'z tartibi o'rtasidagi sezilarli farqlarni keltirib chiqaradi va tarjima qilishda aniqlik va tabiiylikni saqlashni murakkablashtiradi.

Masalan, ingliz tilidagi "She gave me a book" jumlasini o'zbek tiliga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilganda, "U menga kitob berdi" shaklida bo'ladi, bu yerda fe'l "berdi" jumlaning

oxirida keladi. Bu so'z tartibidagi farq, ayniqsa murakkab yoki uzoq jummalarni tarjima qilishda tarjimonni chalg'itishi mumkin.

Bundan tashqari, zamonlar va fe'l shakllarini ishlatishdagi farqlar ham qiyinchilik tug'diradi. Ingliz tilida vaqt, aspekt va modallikni ifodalovchi nisbatan murakkab zamonlar va yordamchi fe'llar tizimi mavjud (masalan, I have been reading). O'zbek tilida esa vaqt va aspekt fe'l oxiridagi qo'shimchalar va yordamchi konstruktsiyalar orqali ifodalanadi, bu esa tarjimon uchun moslashtirishni qiyinlashtiradi. Shuningdek, ingliz tilida modal fe'llar (masalan, can, may, must) ko'proq aniq farqlarga ega bo'lsa-da, o'zbek tilida bunday farqlar yo'q, bu esa tarjimonning maqsadli ma'noni qanday etkazish kerakligini hal qilishda qo'shimcha murakkabliklar yaratadi.

Leksik Teshiklar va Leksik Farqlar.

Ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda yuzaga keladigan asosiy qiyinchiliklardan biri leksik teshiklar bilan bog'liqdir. Ba'zi inglizcha so'zlar yoki ifodalar o'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentlarga ega emas, shuning uchun ularni tasviriy iboralar, qarz so'zlar yoki ijodiy yechimlar yordamida etkazish zarur bo'ladi.

Masalan, texnologiya, modernlik yoki globalizatsiya bilan bog'liq so'zlar ko'pincha o'zbek tilida mahalliy ekvivalentlarga ega emas. Internet, software yoki smartphone kabi so'zlar to'g'ridan-to'g'ri ingliz tilidan olingan va o'zbek leksikona kiritilgan. Bu qarz so'zlar teshiklarni to'ldirishga yordam bersa-da, ba'zi hollarda, ayniqsa texnologiya yangiliklariga kamroq ta'sir ko'rsatgan yoki avvalgi avlod vakillari uchun tushunarsiz bo'lishi mumkin.

Shuningdek, ba'zi inglizcha atamalar madaniy jihatdan o'ziga xos bo'lib, ularni o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilish qiyin bo'lishi mumkin. Masalan, Thanksgiving (Shukronalik kuni) atamasi AQShda o'ziga xos bir bayram va madaniyat bilan bog'liq bo'lib, o'zbek an'analari bilan hech qanday to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentga ega emas. Bunday holatlarda, tarjimon matnni maqsadli auditoriya madaniyatiga moslashtirish uchun tushuntirishlar yoki madaniy o'zgartirishlar kiritishi kerak.

Idiomatik Ifodalar va Frazologik Fe'llar. Ingliz tili idiomatik ifodalar va frazeologik fe'llar bilan boy bo'lib, bu o'zbek tiliga tarjima qilishda katta qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ushbu iboralar ko'pincha so'zma-so'z tarjima qilinganida o'z ma'nosini yo'qotadi yoki maqsadli tilda g'alati yoki noqulay tovush chiqaradi. Masalan, inglizcha "kick the bucket" ifodasi "o'lish" degan ma'noni anglatadi, ammo o'zbek tiliga so'zma-so'z tarjima qilish "olma chelakni tepish" degan ma'noda hech qanday ma'no anglatmaydi. Buning o'rniga, tarjimon o'zbek tilida "o'lish" yoki boshqa madaniyatga mos ifodalarni topishi kerak.

Frazeologik fe'llar, masalan, "turn on", "give up", yoki "look after" kabi iboralar ham ayni darajada murakkab, chunki ular fe'l va qo'shimcha so'zlar yordamida yangi ma'no hosil qiladi. Frazologik fe'llarni o'zbek tiliga tarjima qilish ko'pincha, maqsadli ma'noni etkazish uchun mos fe'l yoki ifodani topishni talab qiladi. Misol uchun, "give up" ifodasi "taslim bo'lmoq" yoki "voz kechmoq" shaklida tarjima qilinishi mumkin, bu kontekstga qarab o'zgaradi.

Madaniy Farqlar va Kontekstual Moslashtirish. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi madaniy farqlar tarjimaga qo'shimcha qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Insonlarning muayyan tushunchalar, xulq-atvor va amaliyotlarga bo'lgan qarashlari ularning madaniy fonlari tomonidan shakllanadi va bu farqlar tarjima jarayonida hisobga olinishi kerak.

Masalan, ingliz tilidagi matnlar ko'pincha G'arb madaniyati, qadriyatlari va ijtimoiy me'yorlariga ishora qiladi, bu o'zbek o'quvchilari uchun darhol tushunarsiz bo'lishi mumkin. Halloween yoki Christmas kabi G'arb bayramlariga ishora qiluvchi matnlar tarjimasi, maqsadli auditoriyaning madaniy ahamiyatini tushunishini ta'minlash uchun moslashtirilishi yoki tushuntirilishi kerak. Ba'zi hollarda, tarjimon bu ishoralarni o'zbek madaniyatiga mos keladigan misollar bilan almashtirishi yoki tushuntirishlar berishi kerak.

Shuningdek, gender roli, oila tuzilmalari va ijtimoiy odatlar kabi tushunchalar ingliz tilidagi matnlarda o'zbek madaniyatidan farq qilishi mumkin. Tarjimon bu madaniy nozikliklarga sezgir bo'lishi va noto'g'ri talqinlar yoki haqoratlarni oldini olish uchun kerakli o'zgartirishlarni kiritishi kerak.

Tarjima Strategiyalari: Domestikatsiya va Forenizatsiya

Madaniy moslashuvni ta'minlash uchun tarjimonlar ko'pincha ikki asosiy strategiyani qo'llaydi: domestikatsiya va forenizatsiya. Domestikatsiya matnni maqsadli auditoriyaning madaniy me'yorlariga va kutishlariga moslashtirishni anglatadi, bu esa tarjimani tabiiy va tanish qiladi. Bu yondashuv manba matndagi madaniy ishoralarni o'zbek madaniyatida keng tarqalganlarga almashtirishni o'z ichiga olishi mumkin.

Forenizatsiya esa asl matnning chet elligini saqlab qolishga harakat qiladi va manba tilining madaniy o'ziga xosligini saqlab qoladi. Forenizatsiya, maqsadli auditoriya uchun qiyinroq bo'lishi mumkin bo'lsa-da, matnning asl ma'no va ohangini saqlab qolishga yordam beradi, ayniqsa madaniy farqlar katta bo'lsa.

Misol uchun, badiiy yoki falsafiy asarlarni tarjima qilishda forenizatsiya afzalroq bo'lishi mumkin, chunki bu muallifning ovozi va niyatini saqlashga yordam beradi. Biroq, biznes yoki texnik tarjimalar uchun domestikatsiya yanada to'g'ri bo'lishi mumkin, chunki bu maqsadli auditoriya uchun aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi.

Xulosa

Ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda til, leksik, idiomatik va madaniy farqlar tufayli bir qator qiyinchiliklar yuzaga keladi. Tarjimonlar bu murakkabliklarni bartaraf etish uchun dinamik ekvivalentlik, domestikatsiya va forenizatsiya kabi turli tarjima strategiyalaridan foydalangan holda madaniy sezgirlik va aniqlikni saqlashga harakat qiladilar. Leksik teshiklar, idiomatik ifodalar va sintaktik farqlarni hal qilish uchun nafaqat lingvistik malakalar, balki har ikki madaniyatni ham chuqur tushunish zarur. Samarali tarjima, faqat so'zlarni bir tildan boshqasiga aylantirish emas; bu ma'no, kontekst va madaniy nozikliklarni maqsadli auditoriya uchun mos va ma'no bo'lgan tarzda etkazishdir. Dunyo tobora o'zaro bog'lanib borayotgan bir paytda, ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi lingvistik va madaniy chegaralarni yengib o'tish uchun malakali tarjimonlarga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nida, E. A., & Taber, C. R. (2003). Tarjimaga nazariya va amaliyot. Brill.
2. Zokirova, N. (2024). Translation Transformation and Equivalency in Translation Studies. *International Journal of Formal Education*, 3(11), 216-222.
3. Zokirova, N. (2021). TARJIMA DISKURSIDA ADEKVATLIKKA ERISHISHNING PRAGMATIK VA KOGNITIV XUSUSIYATLARI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 8(8).
4. Zokirova, N. (2024). THE CONCEPT OF “LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD” IN TRANSLATION. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 48(48).
5. Ишанходжаева, Г. Т., Кахарова, Н. М., & Кодирова, З. М. (2024). АСКРИДОЗ И СУДОРОЖНЫЙ СИНДРОМ. *PEDAGOGS*, 57(2), 131-132.
6. Khayitbaevich, D. K. (2024). EXPLORING THE FLEXIBILITY OF ADJECTIVE ORDER IN ENGLISH: COGNITIVE, PRAGMATIC, AND STYLISTIC PERSPECTIVES. *AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING*, 2(5), 593-597.
7. Khayitbaevich, D. K. (2024). Analysis of Word Transposition Types in English and Uzbek Languages. *Cognify: Journal of Artificial Intelligence and Cognitive Science*, 1(1), 59-65.
8. Shodieva, G. (2023). TRANSPOSITION OF WORD CATEGORIES IN UZBEK. *Results of National Scientific Research International Journal*, 2(4), 40-46.
9. Shodieva, G. (2023). TRANPOSITION OF WORD CATEGORIES IN UZBEK LANGUAGE. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 530-534.
10. Venuti, L. (2012). Tarjimonning ko'rinmasligi: Tarjimalar tarixi. Routledge.
11. Bassnett, S. (2002). Tarjima Tadqiqotlari. Routledge.
12. Newmark, P. (1988). Tarjima darsligi. Prentice Hall.